

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEDEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

1 JUNI
1940

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

15e JAARGANG
Nº 6

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

MEDEDEELINGEN UIT DE VEREENIGING.

De Leden zullen begrepen hebben, dat de excursie, die op Zaterdag 25 Mei naar Culemborg zou plaats gevonden hebben, niet is doorgegaan en dat daarvan ook niet van tevoren is kennis gegeven.

Overigens — en daarmede meenen de ondergeteekenden de opvatting van het geheele Bestuur en van alle Leden weer te geven — spreekt het van zelf, dat de werkzaamheden van „Oud-Utrecht” zooveel mogelijk worden voortgezet. Het verschijnen van dit Maandblad moge daarvan het bewijs zijn.

De ondergeteekenden doen een dringend beroep op de Leden der Vereeniging, om het Bestuur in genoemd streven bij te staan.

Uit naam van het Bestuur,

W. A. F. BANNIER, *wnd. Voorzitter.*
J. W. C. VAN CAMPEN, *Secretaris.*

PHILIPS VAN MARNIX VAN SINT ALDEGONDE IN UTRECHT.

II. 1577, 1579 en 1596.

Voor zoover bekend is, kwam Marnix in het late najaar van 1577 voor de tweede maal te Utrecht. Deze komst was het gevolg van het optreden der stad Groningen tegen de Ommelanden in den voortdurenden strijd om het stapelrecht. Voornamelijk onder drang der gilden eischte het stadsbestuur, dat alle handel binnen de stadsmuren zou plaats vinden en tusschen Eems en Lauwers dus alle goederen in Groningen ter markt gebracht moesten worden. De strenge handhaving van dit recht was oorzaak van steeds krachtiger verzet en verder gaande ontduiking door de provincie. In 1577 bereikte de strijd zijn hoogtepunt, toen de stad een 25-tal aanzienlijken uit de Ommelanden, die den 1sten November ter landdag in Groningen waren samen geroepen, liet gevangen nemen.

Nadat de pogingen, om de gevangenen vrij te krijgen, niet geslaagd waren, kwamen de niet gevangen genomen aanzienlijken te Winsum bijeen en besloten zij de bemiddeling der staten-gene-

raal in te roepen. Zij zonden tot dat doel een viertal heeren naar Brussel, die daar de toezegging verkregen dat twee commissarissen naar Groningen zouden gaan om te trachten een regeling te treffen. Die commissarissen waren Marnix van Sint Aldegonde en dr. Nicaise de Sille, pensionaris van Namen, die den 27sten December te Groningen aankwamen ¹⁾.

Uit de kameraarsrekening van Utrecht blijkt evenwel, dat deze commissarissen eerst een vóórvergadering met de Groningers, vermoedelijk vertegenwoordigers van de Ommelander partij, te Utrecht hebben gehouden en bij die gelegenheid door het stadsbestuur zijn onthaald.

De kameraar verantwoordde: „opden xxij decembris hebben mijnheren de burgermeesters ende gedeputeerden vande stadt mit den here van Sint Aldegonde mit enige heren van de staten ende gecommitteerden van Groeninghen verteert ende ofgesproken die somme van xxij ponden ende x scellingen”. En „noch den xxij decembris getapt xxiiij quarten die geschonken zijn den heer van St. Aldegonde sampt de gecommitteerden van Groeninghen”.

Deze betalingen geschiedden aan „Jan Strick, weert inde Hulck”, een voorname herberg, vermoedelijk ook logement, aan het Oudkerkhof, ter plaatse van het tegenwoordige perceel no. 13. Ze was reeds in 1562 bekend en heeft er tot in 1778 bestaan ³⁾.

De heeren Marnix en De Sille hebben te Groningen krachtig voor vrijlating der opgesloten heeren gepleit, in afwachting van een beslissing over de kwestie door een onpartijdigen rechter, gedurende welken tijd den ouden toestand gehandhaafd zou blijven. De stad verzette zich daartegen en verweet hen dat zij de partij der Ommelanders te veel voorstonden. De burgerij was evenmin met hun streven, dat zij blijkbaar als een inbreuk op de onaanastbare rechten der neringdrijvenden beschouwde, ingenomen. De commissarissen hadden hun bezoeken aan de gevangenen reeds „bie duistere avenden” moeten brengen en toen zij den 20sten Januari 1578 wilden afreizen „ende in't uytgaen deur de Ae-poorte naer het schip” gingen, „waeren sij bij naer bijcans met straten-dreck gheworpen” ⁴⁾. De heeren keerden in Brussel terug zonder tot den vrede te hebben bijgedragen.

* * *

In den zomer van het volgend jaar, begin Augustus 1579, kwam Marnix voor de derde maal binnen Utrecht, thans om in opdracht van den prins van Oranje de aaneensluiting van de noordelijke provincies te helpen bevorderen en bij de besprekingen diens inzichten en wenschen daaromtrent ter tafel te brengen. Tot dat doel was Aldegonde van een uitvoerige instructie voorzien, die den 7den Augustus aan de provinciale afgevaardigden werd voorgelegd ⁵⁾. De prins was aanvankelijk geen voorstander van deze

unie geweest, omdat hij gemeend had een generale unie van het noorden met het zuiden op den grondslag van den godsdienstvrede te kunnen bereiken. Wegens gemis aan voldoende steun had hij dit plan moeten opgeven en zich aan de zijde van zijn oudsten broer, graaf Jan van Nassau, die krachtig voor het samengaan der Calvinistische gewesten had geijverd, geschaard. Bovendien had Marnix te Utrecht weinig voor den prins kunnen doen, omdat hij daar ernstig ziek was geworden en zelfs aan zijn herstel was getwijfeld, zooals uit een brief van den 23sten September 1578 blijkt ⁶). Dat het verloop der onderhandelingen en den invloed dien Oranje daarop bij monde van Marnix zou uitoefenen, ook in Engeland met aandacht werden gevolgd, bewijzen de daarover den 9den en 22sten Augustus door de voor Engeland werkende agenten De Fremin en Gosson van Antwerpen uit aan William Davison, den secretaris van koningin Elizabeth, gezonden rapporten ⁷). Koningin Elizabeth had den opstand in de Nederlanden meermalen heimelijk aangezet en gesteund, omdat zij inmenging van Spanje in de kerkelijke zaken van Engeland en daardoor verzwakking van haar gezag tegenover de kroonpretentiën van de roomsch-katholieke Mary Stuart vreesde, zoodra Spanje hier de handen vrij zou krijgen.

Na veelvuldige besprekingen, die bijna een half jaar duurden, kwam het verbond, dat noodig was om zich in den strijd tegen de politiek van koning Philips II te kunnen handhaven, tot stand. Den 23sten Januari 1579 werd de acte der unie van Utrecht, die de eerste staatsregeling van een zelfstandig Nederland zou worden, in de kapittelzaal van den Dom door de gedeputeerden der gewesten ondertekend.

* * *

De vierde en laatste maal, dat Marnix in Utrecht heeft vertoefd, was in Augustus 1596, toen de vroedschap weer blijk gaf zijn bezoek op prijs te stellen, door hem op de bij voorname heeren gebruikelijke wijze te onthalen. De stadskameraar vergoedde de kosten dezer receptie aan Gerrit Crous, die sedert 1588 waard in de hiervoor reeds genoemde herberg de Hulck was, en betaalde hem: „dsomme van sess ponden twaelff scellingen vuytsaicke van sess quaerten wijns die hij getapt heeft ende den xxvjen Augusti geschoncken zijn den here van St. Aldegonde" ⁸).

Zeer waarschijnlijk hield dit bezoek verband met de zaak, waarvan in de Utrechtsche kerkeradsnotulen van die dagen even sprake is.

Marnix, door velen verdacht en verongelijkt, had zich na den dood van prins Willem uit het actieve staatkundige leven teruggetrokken en leefde betrekkelijk afgezonderd op zijn kasteel West-Souburg. Daar bereikte hem in 1586 het verzoek der nationale

synode, om een Nederlandschen bijbel rechtstreeks uit de bronnen over te zetten, omdat hij er het meest bekwaam toe werd geacht en men wist dat hij dit werk reeds „voor zijn particulier begot hadde”. Hij was niet op dit verzoek ingegaan, maar een herhaalde uitnoodiging van de synode, gesteund door de staten-generaal, leidde in 1595 tot een overeenkomst. Door een aanzienlijk jaarlijksch inkomen aan de opdracht te verbinden meenden de staten het Marnix vroeger aangedane onrecht eenigermate te kunnen vergoeden. Nog in hetzelfde jaar verhuisde Marnix naar Leiden.

De vertaling van den bijbel uit de Hebreuwsche taal zou in voortdurend overleg met door de kerken aangewezen „herzieners” geschieden. Zuid- en Noord-Holland, Zeeland en Friesland wezen daartoe reviseurs aan, doch de overige gewesten bleven in gebreke. Toch heeft de Utrechtsche kerk wel gepoogd, om gezamenlijk met die van Overijssel aan de revisie mede te werken. In haar kerke-raadsbijeenkomst van den 4den Augustus 1596 werd „gelesen eenen brief, ghesonden van(de) particuliere synode van(de) provintie van Overijssel, ons begroetende tot examynatie ende deputatie van yemanden van ons, om met hem ons te vervoeghen bij de correctie van(de) bijbel nu onder de hande dni. Aldegonde etc. Maer also wij niet en waren in competenten nombre is sulx tot de naeste verzamelynge versteken”. Den 21sten van dezelfde maand kwam de zaak dus weer ter tafel en toen „is goet gevonden dat men den voorn. brieff zal communicateeren mijn heeren Staeten, omme daerna nae tbevynt der zaeke hier in te handelen”¹⁰⁾. De staten van Utrecht hebben dit verzoek blijkbaar ter zijde gelegd, want in hunne resoluties noch in die der gedeputeerden staat iets daaromtrent vermeld, en evenmin wordt deze aangelegenheid in de acta der provinciale en particuliere synoden van Utrecht genoemd. Door zijn bezoek aan Utrecht schijnt Marnix nog getracht te hebben algemeene medewerking aan een bevredigende bijbelvertaling, die alom gewenscht werd geacht, te verwerven.

Marnix had nog slechts de vertaling van Genesis gereed en was vermoedelijk met de psalmen bezig, toen de dood hem overviel. Den 15den December 1598 ging de man heen, die volgens zijn tijdgenoot Bor „onder alle de gheleerde groot gheacht was”, die „van 't begin der Nederlandtscher oorloghe sich bij den prince van Orangien ghehouden heeft” en „in vele ghewichtige legatien gesonden is”, doch „weynigh dancks behaelt heeft”¹¹⁾. Toch heeft hij nog bij zijn leven eerherstel genoten en door zijn trouw aan Oranje in diens strijd voor vrijheid en verdraagzaamheid ook blijvende erkentelijkheid verworven. E.

1) C. P. L. Rutgers, De gevangenschap der Ommelander heeren in 1577. In: Groningsche volksalmanak voor 1896, blz. 192—223. — P. G. Bos, Het Groningsche gild- en stapelrecht tot de reductie in 1594. Proefschrift. Groningen, 1904. 8°. Blz. 290—291.

- 2) Kameraarsrekening van Utrecht 1577/1578, blad 60b en 61a.
- 3) Mededeeling van mr. H. Waller, ontleend aan de aantekeningen over de perceelen die thans in het gebouw der Rotterdamsche bankvereniging zijn opgenomen.
- 4) P. Bor Chrn., Vervolg der Nederlandsche oorloghen, beroerten, ende borgerlijke oneennicheyden. Dl. II. Leyden, 1621. 2°. Boek XI, blad 317a.
- 5) Bor t. a. pl. Boek XIV, blad 157b—159b.
- 6) *Decades tres epistolarum Langueti, Camerarii, Cratonis et Peuceri*. Francfort, 1702. 4°. Blz. 18. — A. A. van Schelven, Marnix van St. Aldegonde. Utrecht, 1939. 8°. Blz. 126.
- 7) Calendar of state papers, foreign series, of the reign of Elizabeth, 1579—1580. Preserved in the Public record office. Ed. by Arthur John Butler. London, 1904. 8°. Blz. 38 en 49.
- 8) Kameraarsrekening 1595/1596, blad 45b.
- 9) C. C. de Bruin, De statenbijbel en zijn voorgangers. Leiden, 1937. 8°. Blz. 257—262: Opdracht aan Marnix.
- 10) Notulen van den Utrechtschen kerkeraad. Dl. A (1590—1605).
- 11) Bor t. a. pl. Dl. V. Amsterdam [, 1630]. 2°. Boek XXXV, blad 68b.

KLEINE MEDEDEELINGEN.

Het Utrechtsche schip. — Het Utrechtsche schip is in den laatsten tijd tweemaal het onderwerp van een beschouwing in grooter verband geweest, de eerste van den oud-gezagvoerder J. Oderwald, de tweede van den scheepvaartkundige G. C. E. Crone.

De eerstgenoemde behandelde het in een voordracht over „de scheepvaart in onze streken in zeer ouden tijd”, die afgedrukt staat in de *Mededeelingen van de akademie der marine van België* (Boek I-1937, blz. 1—11). De spr. gaf een korte beschrijving van het vaartuig en hield daarbij een meer uitvoerig betoog over de bemanningen, die in de eerste eeuwen onzer jaartelling op deze schepen hebben gediend.

In zijn boek „*Onze schepen in de gouden eeuw*” (Patria dl. XIX. Amsterdam, 1939) vertelt de laatstgenoemde een en ander over het Utrechtsche schip ter inleiding van het hoofdstuk over „onze binnenschepen” (blz. 136—155). De heer Crone is breder in zijn betoog over de vindplaats en

de constructie en betreft het dat we niet weten wie er mede gevaren heeft. Van een scheepsbouwkundig standpunt bestaat er volgens den schr. evenwel geen bezwaar voor den ouderdom een speling van eenige honderden jaren toe te staan. Ook zonder dat dezen nauwkeurig te bepalen is, behoudt het Utrechtsche schip de volle beteekenis van een belangrijk historiestuk, zoowel van onzen scheepsbouw als van de grondvesting der binnenvaart in Nederland. Uit alles blijkt, dat het gemaakt is in een tijd toen de scheepsbouw reeds op een hoogen trap van ontwikkeling stond en dat het wateren kon bevaren die onder omstandigheden ruw konden zijn. E.

De herstelling van de Domkerk. — Bij de reproducties van tal van bouwkundige teekeningen, van foto's van den ouden en zeer mooie van den nieuwen toestand, schreef de heer J. F. Berghoeff in het *Bouwkundig weekblad Architectura* (LXI-1940, blz. 18—27) een opstel over de in 1939 voltooide

herstellingswerken aan de Domkerk.

„Luisterrijk staat de Dومتoren boven Utrecht — maar is men eenmaal tot den voet van den gewelddenaar genaderd, dan verbaast ons zijn bescheiden plaats, aan het eind van een nauwe straat, op een willekeurigen hoek van een vormloos plein, ... de bebouwing is weinig fraai. Erger nog is dat de zuidwand grootendeels ontbreekt, waardoor, evenals door den zak naast den toren, het plein vormloos is gebleven.

De stad Utrecht heeft hier een stede-bouwkundige eereschuld te voldoen!" Na vermelding van bijzonderheden van de geschiedenis van den bouw en zijn uitvoering, die aan Vermeulen's handboek tot de geschiedenis der Nederlandsche bouwkunst (Dl. I. 's Gravenhage, 1928) ontleend zijn, geeft de schr. zijn waardeerende meening over de verkregen uitkomsten der herstelling:

„Het fragmentarische karakter van het bouwwerk werd als zoodanig aanvaard, doch het diende, mede in verband met de huidige bestemming, min of meer als een voltooid werk behandeld te worden. In beginsel werd het voorhandene hersteld en werden storende toevoegingen van lateren tijd verwijderd; wat thans nieuw gemaakt werd, kreeg geen gothischen, doch een eigentijdschen vorm. Een uitzondering, namelijk de sacristie, bevestigt den regel. Voetlijst, balustrade en daken waren daar verdwenen. Toen restauratie in eigen vormen weinig bevredigend bleek, besloot men een nieuwe gothische balustrade te maken. Mede door de voortreffelijke scholing van de steenhouwers werd deze hachelijke onderneming met succes bekroond.

„Aan de Domkerk kan men de toenemende vaardigheid in het bewerken van de steen uitstekend ervaren; het

oudst herstelde deel, aan het koor, vertoont nog de harde contouren van de machinale methode. Later worden de profielen gevoeliger gehakt, ook de oppervlakte bewerking is meer naar den aard, wat toniger, wat minder kil.

„Het doet ons Hollandsche hart immer deugd als het kleurengamma van onze bouwwerken uitgebreid wordt. Zoo zijn de deelen, zoowel binnen als buiten, waar de baksteen verwerkt werd, fleurig en rijk... Waarschijnlijk is dit een deel van het geheim, dat den westelijken kapellen zooveel luister bijzet.

„Voor het exterieur was het groote probleem, hoe de westelijke transeptgevel behandeld zou worden: moest primair getoond worden dat het schip verdwenen is, of ware het beter het fragment van den Dom hier duidelijk te begrenzen? Aanvankelijk neigden men tot het eerste, voor den transeptgevel zouden gedeelten van enkele kolommen van het schip opgetrokken worden... De oplossing zou een romantisch aspect opgeleverd hebben, misschien ware Utrecht er een tweede Saltzburg door geworden... Het pleit voor den architect, dat hij de tweede oplossing tot de zijne maakte. Aldus werd de unieke gelegenheid aangegrepen om een gothisch transept in vollen omvang te laten zien. Breed en geweldig, een waardige tegenhanger van den toren, verheft zich aan het plein het dwarspand. Tegenover de enorme verticaal van den toren staat de in de breedte gelede massa van het transept; architectonisch is dit een waarlijk monumentale dispositie.

„Een van de moeilijkste problemen bij de restauratie van het interieur was, naar mij lijkt, het inrichten van deze ruimte voor den hervormden eeredienst... Al ontbreekt hier het

schip, de lengteas van de ruimte loopt nu eenmaal van west naar oost, en heeft een uitgesproken doelpunt, n.l. de plaats van het altaar; schaart een gemeente zich dus binnen deze ruimte, dan dient zij op het ruimtelijk doelpunt gericht te zijn... De hooge houding van het interieur van de Domkerk, teeken van het onzienlijke, zal evenwel den minst schroomvallige nog beletten den kansel de hoogste plaats te doen innemen. Een mogelijkheid ware geweest de gemeente te plaatsen in het koor, gericht naar het oosten, waarbij dan de altaarplaats vrij gelaten zou worden en de kansel terzijde opgesteld... De moeilijkheid evenwel is daarmede niet opgelost; in den Dom zou de concha ledig gebleven zijn. Het gemis aan een eigenlijk liturgisch centrum in de protestantsche kerk wreekt zich nergens zoo zeer als in de middeleeuwsche kerken en kathedralen, die voor den protestantschen eredienst ingericht werden.

„De in de Domkerk gekozen opstelling, waarbij de kansel geplaatst werd tegen den westwand van het transept, en zitplaatsen, alle in het dwarspand ondergebracht, voor het grootste deel gericht zijn op het noorden of op het zuiden, mag in de gegeven omstandigheden en door het voldoen aan praktische eischen een redelijk compromis heeten; ten aanzien van de ruimte blijft zij twijfelachtig.

„Wel komt thans de volle luister van de koorruimte met omgang en kapellen tot zijn recht. Geen kerk in ons land vertoont een zoo ijl spel van pezige massa en lichte ruimte als deze kathedraal van Fransche afkomst.

„Zeker zal er op bepaalde onderdeelen kritiek uitgeoefend kunnen worden. Wij kunnen evenwel verheugd zijn dat, na den toren, thans ook de

kerk in eere hersteld is en dat dit kostelijk monument van onze middeleeuwsche cultuur aldus geconserveerd werd. Door deze restauratie, onder leiding van prof. dr. ir. D. F. Slothouwer, bijgestaan door den opzichter W. Chr. de Haan, werd een eereschuld van eeuwen voldaan.” E.

Madame Récamier. — Lector van oude couranten blijft altijd de bekoring houden van het kers-versche: „de reuk — zou Vondel zeggen — van 'eerste sap”. Wat de locale pers in het begin der 19e eeuw, in de sombere nachtwake der Bataafsche Republiek, haar lezers bracht, was veel dorre opsomming van Napoleontische krijgsbedrijven. Kolommen vol meldingen van troepen-transporten typeeren de bewegelijkheid van Mars in die dagen. Weldadig te midden van het grijsgrauwe der legerberichten doet dan aan de plotselinge verschijning van een naam, die als met tooverslag een geheel andere sfeer opent. Dubbel weldadig, wanneer aan de naamsvermelding zich een anecdotische notitie aansluit, die in den loop der jaren verloren is gegaan. Dit laatste lijkt mij het geval met het volgende bericht uit Parijs, voorkomende in de *Utrechtse Courant* van 7 February 1806 No. 17.

„Onder de alhier — n.l. te Parijs — plaats gehad hebbende Banqueroeten, is dat van den Heer *Recamier*, het zwaarste, van het welk geheel Europa gewaagt. Intusschen is het zonderling, dat deeze man, by het grootste aantal Lieden van Distinctie, en zelfs by de meeste zyner Crediteuren, niet tegenstaande dit zyn ongeluk, nog in de grootste achting staat, en zelfs het Gouvernement zich zyne omstandigheden aantrekt.

Zyne Echtgenoot, Mevrouw *Recamier*, maakt niet minder gerucht in de Waereld; zy word voor de schoonste onder de Parysche Vrouwen gehouden, en zy word door vele Reisenden voor even zoo beminnelyk verklaard als zy schoon is. Dat men overigens met het woord beminnelyk niet te veel, maar van het lofwaardige in haar nog niet genoeg zegge, zullen de volgende daadzaaken bewyzen. Mevrouw *Recamier*, naar welke, om zoo te spreken, alle Parysche Dames hunnen Opschik regelen, is in den bloei haarer Jaaren 1). Zy gaf den Bankier *Recamier*, die haar in Jaaren wat ongelijk was, maar wien zy haare opvoeding te danken had, uit vrye verkiezing haare hand 2). Men schatte hem toen 24 Millioenen Franken ryk. Het vierde gedeelte van dit vermogen wilde hy haar als Bruidegom ten Weduwengoed maaken, maar zy sloeg deeze aanbieding af, en verlangde niet meer als wat de zuivere winst zijnes Wisselhandels in de volgende Maand bedragen zou. Dit moest de Heer *Recamier* toestaan, en men bevond, dat de som 80.000 Franken 3) uitmaakte. Haare Vriendinnen haar over deeze zeldzaame onbaatzugtigheid onderhoudende, gaf zy deezzen ten antwoord: „Indien ik my de liefde mynes Mans zal verworven hebben, zoo zal hy my, in het geval dat hy voor my kwam te overlyden, zeker meer maaken dan noodig is om ook alleen onafhankelijk te kunnen leven; kan ik daarentegen zyne liefde niet gewinnen en behouden, zoo ben ik zulk een groot en ryk Weduwengoed niet waardig”.

Toen zy nu onlangs het Bankroet

van haaren Man vernam, deed zy niet alleen van de haar ten eigendom toegekende 80.000 Franken afstand, maar zy gaf ook, ten besten der Crediteuren, alle haare Juweelen over, waar van de waarde zeer aanmerkelyk was. Zy beklagde zich, by dat ongeval, alleen daar over, dat zy nu voortaan niet meer in staat zou zyn om 6 Weduwen en 15 Weezen, die zy tot dien tyd toe onderhouden had, op de zelfde wyze te blyven ondersteunen, en zy was, in 't algemeen, onder haar ongeluk veel gelatener dan haar Man. Men verzekert, dat de Keizerin haar in een Handbillet haare deelneming betuigd, en haar eene plaats ten Hove aangeboden heeft, maar dat zy ten antwoord gaf: „dat zy de waarde van zulk een huldryke aanbieding erkende, doch dat het haar pligt was, om haaren vernederden Man in zyne gezonken omstandigheden niet te verlaten”.

Zoo leeft, in een simpele *Utrechtse Courant* uit het jaar 1806, de herinnering voort aan „la belle des belles” uit den zonderlingen luxe-tijd van Directoire en Eerste Keizerrijk...

W. G. v. R.

1) In Januari 1806 was Madame *Récamier* 28 jaar oud.

2) Jeanne Françoise Julie-Adelaïde *Bernard* huwde 24 April 1793 met Jacques Rose *Récamier*. De bruidegom — van wien beweerd wordt, dat hij de vader der bruid was — was 42 jaar oud; de bruid 15 jaar.

3) In het faillissement van *Récamier*, waarvan het actief 8 millioen en het passief 9½ millioen francs bedroeg, kwamen de volgende vorderingen ten name van Mad. *Récamier* voor: bruidschat frs. 60.000; inmiddels verhoogd met frs. 60.000; weduwe-kapitaal frs. 80.000. Totaal frs. 200.000.